

Το «Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος» σύμφωνα με τον Robert Kurz (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα Facebook [Με τον Μαρξ Πέραν του Μαρξ](#) στις 13/07/16.

Περιεχόμενο

Το «Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος» σύμφωνα με τον Robert Kurz

Με την κατάρρευση του πρώην «υπαρκτού σοσιαλισμού» μπήκε μαζί του στο μουσείο της ιστορίας και το «Μανιφέστο του κομμουνιστικού κόμματος» γραμμένο το 1848 από τους νεαρούς τότε Μαρξ και Έγκελς. Ένα κείμενο που μισήθηκε και απαγορεύτηκε ξανά και ξανά και ταυτόχρονα ήταν τόσο διαδεδομένο όπως ίσως μόνο η Βίβλος, πράγμα που αποδεικνύει ότι πρέπει να περιείχε πράγματι πνευματική εκρηκτική ύλη για μια ολόκληρη εποχή. Παρ' όλ' αυτά το «Μανιφέστο» πρέπει σήμερα να αντιμετωπίζεται μόνο σαν ντοκουμέντο μιας παρελθούσας εποχής και να μελετάται σαν τέτοιο. Αυτό όμως δεν σημαίνει, ούτε ότι έχει την ίδια τύχη και η θεωρία του Μαρξ – η οποία θα πεθάνει μαζί με τον καπιταλισμό και μόνο έτσι μπορεί να γίνει ιστορική – ούτε ότι το περιεχόμενο του «Μανιφέστου» έχασε σήμερα το νόημα του επειδή ήταν από την αρχή ένα «λάθος». Απλώς σήμερα δεν συνιστά πλέον μια κριτική του αναπτυγμένου καπιταλισμού.

Για να κατανοήσουμε γιατί το «Μανιφέστο» εξέφραζε μια αλήθεια και μόλις στο τέλος του 20^{ου} αιώνα έγινε, κατά κάποιο τρόπο, αναληθές, πρέπει να καταλάβουμε και να κατανοήσουμε τον αντιθετικό χαρακτήρα της μαρξικής θεωρίας η οποία λανθασμένα αντιμετωπίζεται σαν κλειστή ενότητα. Υπάρχει ένας, μπορεί να πει κανείς «διπλός» Μαρξ, δύο θεωρητικοί στο ίδιο κεφάλι, με δύο διαφορετικές γραμμές επιχειρηματολογίας.

Ο ένας Μαρξ είναι ο γενικά γνωστός «εξώτερος» και θετικός Μαρξ, ο επίγονος και ταυτόχρονα ο αντιφρονών του φιλελευθερισμού, ο σοσιαλιστής πολιτικός της εποχής του και ο μέντορας του εργατικού κινήματος το οποίο δεν ήθελε ποτέ κάτι διαφορετικό από την αναγνώριση των δικαιωμάτων του ως πολίτη και ως ισότιμο κάτοχο εμπορεύματος (της εργατικής του δύναμης). Αυτός ο ένας Μαρξ φαίνεται να έχει μια οντολογική άποψη για την «εργασία» με την ανήκοντα σ' αυτήν προτεσταντική ηθική, να απαιτεί την πληρωμή της «απλήρωτης υπεραξίας» και να θέλει να αντικαταστήσει τη νομική «ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής» με την ιδιοκτησία του κράτους. Και δεν υπάρχει αμφιβολία: είναι επίσης ο Μαρξ του «Μανιφέστου» στο επίπεδο του οποίου παρέμεινε μέχρι τέλους της ζωής του ο Έγκελς. Είναι το «Μανιφέστο» της «ταξικής πάλης» όπως αυτή καθόρισε την εξέλιξη του σύγχρονου κόσμου ανάμεσα στο 1843 και στο 1990.

«Το δίκαιο σας είναι μόνο η θέληση της τάξης σας που αναγορεύτηκε σε νόμο» εξφενδόνισαν ο Μαρξ και ο Έγκελς ενάντια στη νεαρή τότε αστική τάξη. Ναι μεν υπάρχουν οι υλικές οικονομικές συνθήκες, εκείνη όμως που καθορίζει σε τελευταία ανάλυση την ιστορία είναι η σκέτη υποκειμενικότητα της

συνειδητής θέλησης των αντιθετικών κοινωνικών συμφερόντων: «τάξη ενάντια σε τάξη», χωρίς να τίθεται ακριβώς το ερώτημα με πιο τρόπο τελικά συγκροτήθηκαν αυτά τα κοινωνικά μεγαλουποκείμενα και τα συμφέροντα τους. Εντελώς αποκάλυπτα ακούεται εδώ η γλώσσα της φιλοσοφίας του Διαφωτισμού στην οποία η κοινωνία και η εξέλιξη της ανάγεται σε συνειδητές ενέργειες της βούλησης.

Αντίστοιχα προς αυτό, ο στόχος είναι επίσης μόνο η «αλλαγή» των υφιστάμενων σχέσεων κυριαρχίας δηλαδή «η αναγόρευση του προλεταριάτου σε κυρίαρχη τάξη» και «το προλεταριάτο θα χρησιμοποιήσει την πολιτική του κυριαρχία με σκοπό να αποσπάσει από την μπουρζουαζία σταδιακά όλο το κεφάλαιο». Εδώ η έννοια του κεφαλαίου ξαφνικά δεν χαρακτηρίζει πλέον καμιά κοινωνική σχέση αλλά την σώρευση υλικού πλούτου τον οποίο η μια τάξη μπορεί να αφαιρέσει από την άλλη και του οποίου η κοινωνική μορφή δεν λαμβάνεται καθόλου υπόψη. Άρα χρήμα και κράτος εμφανίζονται σαν ουδέτερα αντικείμενα τα οποία κατακτήθηκαν και κατά κάποιο τρόπο ανήκουν σαν λεία στη μια ή την άλλη τάξη, όπου το προλεταριάτο, σ' αυτή την πάλη, σαν φορέας της «εργασίας» νομιμοποιείται ηθικά απέναντι στο παρασιτικό «εισόδημα χωρίς εργασία» των κεφαλαιοκρατών. Ως εκ τούτου το «Μανιφέστο» απαιτεί σαν ουσιαστικά μέτρα την «ίδια υποχρέωση για εργασία για όλους» όπως επίσης την «συγκρότηση βιομηχανικών στρατών».

Όμως υπάρχει ακριβώς και ένας εντελώς άλλος Μαρξ. Αυτός ο δεύτερος Μαρξ είναι ο μέχρι σήμερα σκοτεινός και λίγο γνωστός «εσώτερος» και αρνητικός Μαρξ, αυτός που ανακάλυψε τον κοινωνικό φετιχισμό, αυτός που είναι ο ριζοσπαστικός κριτικός της «αφηρημένης εργασίας» μαζί με την ανήκοντα σ' αυτήν καταπιεστική ηθική, όπως αυτά χαρακτηρίζουν τον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής και ζωής. Αυτός ο άλλος Μαρξ δεν κατευθύνει την θεωρητική του ανάλυση προς τα κοινωνικά συμφέροντα που βρίσκονται στο εσωτερικό του καπιταλιστικού συστήματος. Το πρόβλημα εδώ δεν είναι πλέον η «απλήρωτη υπεραξία», η νομική κατοχή της ατομικής ιδιοκτησίας, αλλά η κοινωνική μορφή της ίδιας της αξίας η οποία είναι κοινή για όλες τις τάξεις που παλεύουν, και γενικά αυτή είναι, που προκαλεί την αντιθετικότητα των συμφερόντων τους. Αυτή η κοινωνική μορφή αξία είναι «φετιχιστική» διότι συγκροτεί μια απρόσωπη δομή «πίσω από την πλάτη» όλων των υποκειμένων, μέσα στα πλαίσια της οποίας αυτοί, όλοι μαζί, είναι υποταγμένο σε ένα αδιάκοπο και ατελείωτο προτσές μιας μετατροπής αφηρημένης ανθρώπινης ενέργειας σε χρήμα.

Στο θεωρητικό επίπεδο του άλλου, του «εσώτερου» Μαρξ είναι απλά χωρίς νόημα ουσιαστικές θέσεις του «Μανιφέστου». Το κεφάλαιο εδώ δεν είναι πλέον ένα πράγμα το οποίο θα μπορούσε κανείς να αφαιρέσει από την κυρίαρχη τάξη, αλλά η κοινωνική σχέση του χρήματος που έγινε ολοκληρωτική η οποία σαν κεφάλαιο επανασυνδέθηκε με τον εαυτό της και γι αυτό ανεξαρτοποιήθηκε και αυτονομήθηκε σε μια φαντασματική κίνηση δηλαδή λειτουργεί σαν «αυτόματο υποκείμενο» (αυτοαξιοποίηση της αξίας – του χρήματος – του κεφαλαίου σαν αυτοσκοπός). Με άλλα λόγια: ο «εσώτερος» Μαρξ, ο κριτικός της πολιτικής οικονομίας (όπως λέει ο υπότιτλος του «Κεφαλαίου») κριτάρει την αφηρημένη εργασία σαν ταυτολογικό και αυτοσκοπικό προτσές επανασύνδεσης της κοινωνικής εργασίας στον ίδιο τον εαυτό της ή της παραγωγής νεκρής εργασίας (αξίας-χρήματος-κεφαλαίου) από την ζωντανή εργασία.

Ως εκ τούτου δεν μπορεί να γίνει υπέρβαση αυτής της παράλογης σχέσης και να ξεπεραστεί ο σύγχρονος φετιχισμός μέσω μιας απλής προέκτασης της πάλης συμφερόντων που ανήκουν στο εσωτερικό του συστήματος. Αντ' αυτού είναι αναγκαία μια συνειδητή ρήξη με την κοινή μορφή αυτών των συμφερόντων με σκοπό να φθάσουμε, από την παράλογη κίνηση της αξίας και των κατηγοριών της («εργασία», εμπόρευμα, χρήμα, αγορά, κράτος), σε μια χειραφετητική κοινή «διαχείριση των πραγμάτων» και στην συνειδητή χρησιμοποίηση και τοποθέτηση των παραγωγικών δυνάμεων με βάση κριτήρια της «αισθητής λογικής» (“sinnliche Vernunft”), αντί να την αφήσουμε στο έλεος μιας φετιχιστικής «μηχανής» που λειτουργεί τυφλά.

Ποια είναι η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στον «εξώτερο» και τον «εσώτερο» Μαρξ; Ο «διπλός» Μαρξ

δεν μπορεί να διαχωριστεί σε ένα «νεαρό» και σε ένα «ώριμο» Μαρξ διότι το πρόβλημα διαπερνά σαν αντίθεση το σύνολο της μαρξικής θεωρίας. Στοιχεία της κριτικής του φετιχισμού της μορφής αξία και της «εργασίας» βρίσκονται σε έργα που γράφτηκαν ήδη πριν από το «Μανιφέστο», ενώ, αντίστροφα, στοιχεία του κοινωνιολογικά περιορισμένου τρόπου σκέψης εμφανίζονται επίσης στο «Κεφάλαιο» και σε άλλα κείμενα του «ώριμου» Μαρξ. Το πρόβλημα συνίσταται στο γεγονός ότι ο Μαρξ στην εποχή του, δύσκολα μπορούσε να αναγνωρίσει αυτή την αντίθεση στη θεωρία του διότι δεν επρόκειτο για μια αντίθεση μόνο της θεωρίας αλλά της ίδιας της πραγματικότητας. Ο Μαρξ είναι ο μόνος που ανακάλυψε την **κοινή μορφή** των αντιθετικών ταξικών συμφερόντων και τον ιστορικά περιορισμένο χαρακτήρα τους, αλλά αυτή η ανακάλυψη δεν μπορούσε να γίνει δραστική πρακτικά, διότι η κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής είχε ακόμη μπροστά του ένα μακρύ δρόμο ανάπτυξης διάρκειας 150 ετών.

Έτσι εξηγείται γιατί για το εργατικό κίνημα ο άλλος, ο «εσώτερος» Μαρξ ήταν χωρίς σημασία και μπόρεσε να αφομοιώσει μόνο το είδος ανάγνωσης που υπάρχει στο «Μανιφέστο». Έχοντας τα πιο πάνω κατά νου, η «ταξική πάλη» πρέπει να κατανοηθεί εντελώς διαφορετικά απ' ό,τι συνηθίζεται. Όχι μόνο δεν θα μπορούσε να οδηγήσει στην ανατροπή του καπιταλισμού, αλλά μάλλον ήταν ο εσωτερικός κινητήρας ανάπτυξης για το ίδιο το καπιταλισμό σύστημα. Το εργατικό κίνημα, του οποίου το συμφέροντα ήταν έτσι κι αλλιώς περιορισμένα μέσα στη φετιχιστική μορφή, αντιπροσώπευε, κατά κάποιο τρόπο, την πρόοδο του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής ενάντια στον συντηρητισμό των εκάστοτε καπιταλιστικών ελίτ. Επέβαλε

- αυξήσεις μισθών
- μείωση του χρόνου εργασίας
- ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνδικαλίζεσθαι
- γενικό εκλογικό δικαίωμα
- επέμβαση του κράτους
- πολιτική στην αγορά εργασίας κλπ

σαν προϋποθέσεις για την ανάπτυξη και επέκταση του βιομηχανικού καπιταλισμού. Και το «Μανιφέστο» ήταν το σημείο αναφοράς αυτής της ιστορικής κίνησης μέσα στα πλαίσια του φετιχιστικού περιβλήματος.

Αν σήμερα αυτή η κίνηση οδηγήθηκε στη στασιμότητα, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το ίδιο το καπιταλιστικό σύστημα δεν έχει πλέον μπροστά του κανένα ορίζοντα ανάπτυξης. Η «ταξική πάλη» έφθασε στο τέλος της και με αυτό έχασε την δύναμη της, και το «Μανιφέστο» μετατράπηκε σε ιστορικό ντοκουμέντο. Αυτό το κείμενο έγινε αναληθές διότι εκπλήρωσε το καθήκον του. Ακριβώς όμως γι' αυτό ήρθε η ώρα του «εσώτερου» Μαρξ. Το κοινό σύστημα αναφοράς του «αυτόματου υποκειμένου» το οποίο στην εποχή της ιστορικής ταξικής πάλης δεν γινόταν καθόλου αντιληπτό, ήταν κατά κάποιο τρόπο «αόρατο» και «βουβό», έγινε σήμερα ορατό και καυτό πρόβλημα, και η παγκόσμια κρίση του θα σφραγίσει τον 21^ο αιώνα. Τώρα θα έπρεπε να γραφτεί ένα άλλο, νέο Μανιφέστο, η γλώσσα του οποίου δεν έχει ακόμη βρεθεί.

Απρίλης 2008

—

Σημειώσεις

1. Όλα τα αποσπάσματα και οι αναφορές από τους τρεις τόμους του *Κεφαλαίου* και τις *Θεωρίες για την Υπεραξία* είναι από τις σχετικές εκδόσεις της Σύγχρονης Εποχής. Τα αποσπάσματα και οι αναφορές από τα *Grundrisse* είναι από την Γερμανική Έκδοση των Απάντων των Μαρξ-

Ένγκελς, τόμος 42. (Dietz Verlag Berlin, 1983). Στα σχετικά αποσπάσματα σημειώνονται στην παρένθεση όπου έγινε κατορθωτό, οι αντίστοιχες σελίδες της Ελληνικής Έκδοσης των *Grundrisse* του Στοχαστή.

2. Όλα τα κείμενα αντλούν ιδέες από το έργο της Γερμανικής Θεωρητικής Σχολής της Κριτικής της Αξίας (*Wertkritik*) όπως έχει δημοσιευτεί στα περιοδικά *Krisis* και *Exit!* και στα βιβλία των Robert Kurz, Norbert Trenkle, Ernst Lohoff και άλλων. Στις περιπτώσεις που γίνεται ελεύθερη μετάφραση άρθρων αυτό δηλώνεται από την αναφορά στον τίτλο «σύμφωνα με τον Robert Kurz».

[Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση](#), [Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση](#), [Με τον Μαρξ Πέραν του Μαρξ \(ιστοσελίδα\)](#), [Ηλεκτρονικά Άρθρα](#), [Δεκαετία 2010-2019](#), [2016](#), [Απροσδιόριστη Τοποθεσία](#)

From:

<https://movementsarchive.org/> - **Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο**

Cyprus Movements Archive

Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

<https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:digital:metonmarx:manifesto>

Last update: **2025/09/18 11:07**

